

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Сандула Валентина Анатолійовича «Професійна політична діяльність як чинник структурування пострадянського простору», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

У сучасній політичній науці традиційно значна увага приділяється процесу структурування політичного простору. Тривалий час під час оцінки українського суспільства використовувалася універсальна формула щодо перехідного етапу, трансформаційного періоду. Одночасно ряд дослідників вважають, що коректно говорити про формування особливого гібридного режиму в Україні. З цієї точки зору питання структурування пострадянського простору набуває особливої актуальності. Це обумовлено необхідністю переосмислення з кута зору вітчизняної політичної науки фундаментальних засад, складових та чинників структурування політичного простору із врахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів – анексії Криму, конфлікту на Сході України, чергового циклу реформування політичної системи України, процесів декомунізації, розвитку нових технологій політичних маніпуляцій та боротьби за голоси виборців. Процес структурування пострадянського політичного простору, розпочавшись у 1991 році, зазнав значної еволюції. Професійна політична діяльність відіграла і відіграє важливу роль на кожному з них, виступаючи чинником структурування.

Актуальність також обумовлена практичною значимістю професійної політичної діяльності, як у сенсі боротьби політиків за голоси виборців під час електоральних кампаній так і в політичному управлінні державою. Дійсно, в умовах руйнації радянських цінностей та інститутів саме діяльність політичних акторів багато у чому визначає процеси інституціоналізації держави та громадянського суспільства. Сучасна професійна політична діяльність характеризується технологізацією – зверненням до комунікативних технологій та медіатизацією (впливом формату та рейтингу мас-медіа на пострадянський простір). Пошук

адекватних викликам часу та ефективних засобів демократизації професійної політичної діяльності виступає важливою практичною проблемою, стає одним із визначальних чинників структурування пострадянського простору.

У роботі досліджуються політичні характеристики та історичні особливості формування пострадянського простору, визначено основні напрямки концептуалізації професійної політичної діяльності на пострадянському просторі.

Автором опрацьовано значну літературно-джерельну базу як із теоретико-методологічних основ дисертації в цілому, так і з головних проблемних блоків.

Проведене дослідження відповідає предмету, який полягає у політологічному аналізі професійної політичної діяльності як чинника процесу структурування пострадянського політичного простору. Об'єктом дослідження виступає процес структурування пострадянського політичного простору.

Дисертаційне дослідження здійснено в рамках планової науково-дослідної роботи кафедри соціальних теорій навчально-наукового інституту інформаційних та соціальних технологій ОНУ імені І. І. Мечникова в межах науково-дослідницької теми «Соціально-психологічні, політико-правові та культурно-історичні аспекти розвитку сучасного суспільства» (номер держреєстрації 0114U001792), одним із виконавців якої є дисертант.

Перш за все, слід звернути увагу на той факт, що у дисертаційному дослідженні здійснено спробу комплексного аналізу професійної політичної діяльності як чинника структурування пострадянського простору, розробити напрямки подолання дихотомії «структура – дія» у теорії структурування політичного простору.

Теоретико-методологічний матеріал, викладений у роботі, дозволяє судити про стан наукової розробки проблеми та обґрунтовує теоретико-методологічні основи дослідження, що, у свою чергу, дозволяє стверджувати, що дисертант здійснив ґрунтовний аналіз напрацювань зарубіжних та вітчизняних науковців та визначив для себе проблемний аспект, якому досі не було приділено належної уваги в політичній думці. Методи дослідження обрані у повній відповідності до мети та завдань наукового дослідження. Вони визначаються складністю та

багатофакторністю професійної політичної діяльності у процесі структурування пострадянського простору. Зокрема, автором використовується теорія структурування політичного та соціального простору, у межах якої використано політичну топологію як символну матрицю поля політики, зміст пострадянського простору як політичної, символної та географічної категорії, співвідношення категорій «політичної структури» та «політичної дії».

Автором досліджено символний вимір процесу структурування пострадянського простору, обґрунтовано інституціоналізацію держави та громадянського суспільства в якості основи структурування пострадянського політичного простору, визначено складові професійної політичної діяльності в умовах представницької демократії, досліджено технології професійної політичної діяльності у процесі структурування політичного простору.

При цьому, новизна результатів дослідження обумовлена аналізом специфіки професійної політичної діяльності в якості чинника структурування політичного простору у трьох взаємопов'язаних вимірах – інституційному, технологічному та комунікативному. Слід наголосити, що комунікативному формату у роботі приділена особлива увага, яка простежується у всіх розділах роботи.

Досліджено характеристики функціональної, символної та етичної складових професійної політичної діяльності. Обґрунтовано, що у професійній політичній діяльності відтворюються практики пострадянського політичного процесу (інтенція до «неототалітаризму», «демодернізації», гібридна форма правління та змішана виборча модель, ін.), які не відповідають запиту українського суспільства щодо демократизації політичного простору. Відзначено, що у процесі структурування пострадянського простору особлива роль належить технологічній складовій професійної політичної діяльності у її комунікативному вимірі.

У дисертації розглядається значення процесу інституціоналізації професійної політичної діяльності для структурування пострадянського простору. Воно полягає, зокрема, у тому, що діяльність агентів поля політики не лише організується та визначається політичними інститутами, а й прямо впливає на них. Автором визначено, що інституціоналізація професійної політичної діяльності виступає в

якості комунікативного процесу, який структурує пострадянський політичний простір. Тобто, процес інституціоналізації професійної політичної діяльності виступає одним із визначальних для структурування політичного простору. Абсолютно вірно відзначено небезпеку підміни інституціоналізації політичної діяльності (яка характеризується публічністю та регулюється правом) латентними, неформальними практиками у структуруванні пострадянського простору.

Особлива увага в роботі приділена подоланню протиставлення структури та дії у процесі структурування політичного простору. Традиційно протиставлення структури та політичної діяльності постає внаслідок класичного теоретичного розподілу на розуміючий (інтерпретативний) підхід (М. Вебер, Дж. Г. Мід, ін.) та пояснювальний (детерміністський) підхід (Т. Парсонс, Г. Мертон, ін.). У дисертації досліджено концепції, які роблять спроби подолати протиріччя між структурою та політичною діяльністю: теорію комунікативної дії (Ю. Габермас), теорію структурації (Е. Гіденс), теорію структурного конструктивізму (П. Бурдьє). У даних теоріях структура та дія розглядаються вже не в якості бінарних опозицій, а як елементи, які не протиставляються, а, скоріше, взаємно доповнюються. Тобто, структура існує і визначальним чином впливає на політичний простір, але формується вона саме у процесі політичної діяльності.

Автор пропонує власне розуміння процесу символізації пострадянського простору та ролі символічного виміру політичної діяльності у його структуруванні. Він наголошує, що розвиток політичних відносин у сучасних суспільствах утворив особливий вимір професійної політичної діяльності – символічний. Заслуговує на увагу звернення автора до аналізу символів та ритуалів радянської епохи, адже в основі символізації пострадянського простору знаходиться не лише створення нової інформації у процесі політичної діяльності, а й її осмислення з кута зору радянської символічної матриці та подальше переведення у розряд символічних подій. Інформація, аби стати загальнодоступною та зрозумілою для усіх громадян у процесі масових інформаційних обмінів, концентрується навколо певних сенсів, які вже закріплено за певними символами, у яких вона знаходила своє вираження за

радянських часів. Визначено, що процес символізації професійної політичної діяльності складається із міфологізації, ритуалізації, номіналізації політичних подій.

Автор розглядає на теоретичному рівні наступні поняття, як «професійна політична діяльність», «пострадянський простір», «структурування пострадянського простору», «інституціоналізація професійної політичної діяльності», «технології професійної політичної діяльності», «іміджеві технології».

Висновки даного дослідження цілком відображають зміст представленої роботи і стисло передають основні результати дослідження, розкриваючи авторське бачення професійної політичної діяльності як чинника процесу структурування пострадянського політичного простору.

Структура дисертаційного дослідження цілком відповідає поставленим завданням та належним чином відображена у авторефераті дисертації. Оформлення автореферату та дисертації витримане у відповідності до встановлених вимог.

Аналіз дисертаційної роботи й автореферату дозволяє зробити висновок щодо ідентичності змісту автореферату й основних положень дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, приведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в дисертації. Автореферат підготовлений згідно з вимогами до змісту, структури та стилю викладення і адекватно відображає основні здобутки автора, отримані в дисертаційному дослідженні.

Заслуговує на увагу і належний рівень апробації результатів дослідження, які висвітлені у доповідях та повідомленнях на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Проте, як і кожне наукове дослідження, дана дисертація викликає певні зауваження та рекомендації.

1. Концептуальною основою дисертаційного дослідження щодо структуризації політичного простору обрано теорії Ю.Габермаса, П.Бурд'є та частково Е.Гідденса. Натомість автор не звернув увагу на творчий доробок С.Ліпсета та С.Роккана щодо конструкції соціополітичних поділів, яка тривалий час визначала і певною мірою продовжує надалі характеризувати політичну структуру багатьох держав світу. Не прийняття автором цього концепту

передбачало би принаймі оцінку даної теорії та практики. Можливо це пов'язано із досить скромним аналізом в дисертації творчого доробку інших дослідників по обраній темі.

2. Саме формулювання теми дисертаційного дослідження щодо оцінки пострадянського простору імпліцитно передбачає порівняльний контекст щодо різних країн, які раніше відносилися до «соціалістичного табору» в складі СРСР, світової соціалістичної системи та щодо демократичних країн. Концентрація автора виключно на «окремому випадку» суттєво звужує евристичні можливості аналізу.
3. Досить цікавим є звернення автора до аналізу поняття П.Бурд'є «габітус» у другому розділі дисертаційного дослідження. Нажаль автор не використав цей підхід щодо аналізу структуризації пострадянського простору у наступних розділах.
4. Автор зосередив свою увагу на вивченні феномену «структурування пострадянського простору». Проте поза увагою дисертанта лишилось представлення авторського робочого бачення: що таке структура політичного простору, різновиди та рівні цієї структури, а також які існують моделі окрім «пострадянської» і етапи.
5. На с.152 дисертант підсумовує, що сьогодні «...переважає латентна форма структурування політичного простору». Термін латентність передбачає, що явище не виявлене, приховане. З цим важко погодитися. По-перше, дійсно цілий ряд моделей політичної структуризації, які притаманні країнам Центрально-Східної Європи, а тим більше традиційним демократичним державам світу, не властиві Україні. По-друге, практика політичного життя говорить про досить рельєфний поділ за регіональною ознакою, мовою, по лінії влада-опозиція тощо. І ці поділи мають чітке політичне відображення (формат соціополітичних поділів) та вирішальним чином впливають на політичний процес.

недостатньо аналізує практичний стан справ та як окреслені чинники впливають на «структурування пострадянського простору».

Водночас висловлені зауваження не зменшують позитивного враження від роботи. Дисертаційна робота та автореферат В.А.Сандула «Професійно-політична діяльність як чинник структурування пострадянського простору» виконані на належному науковому рівні, відповідають вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій, а їх автор Сандул Валентин Анатолійович заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент, доктор політичних наук,
професор кафедри політології
Львівського національного університету
імені Івана Франка

А. С. Романюк

Підпис *А. С. Романюк*
ПІДТВЕРДЖУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

